د دماغونو پرواز

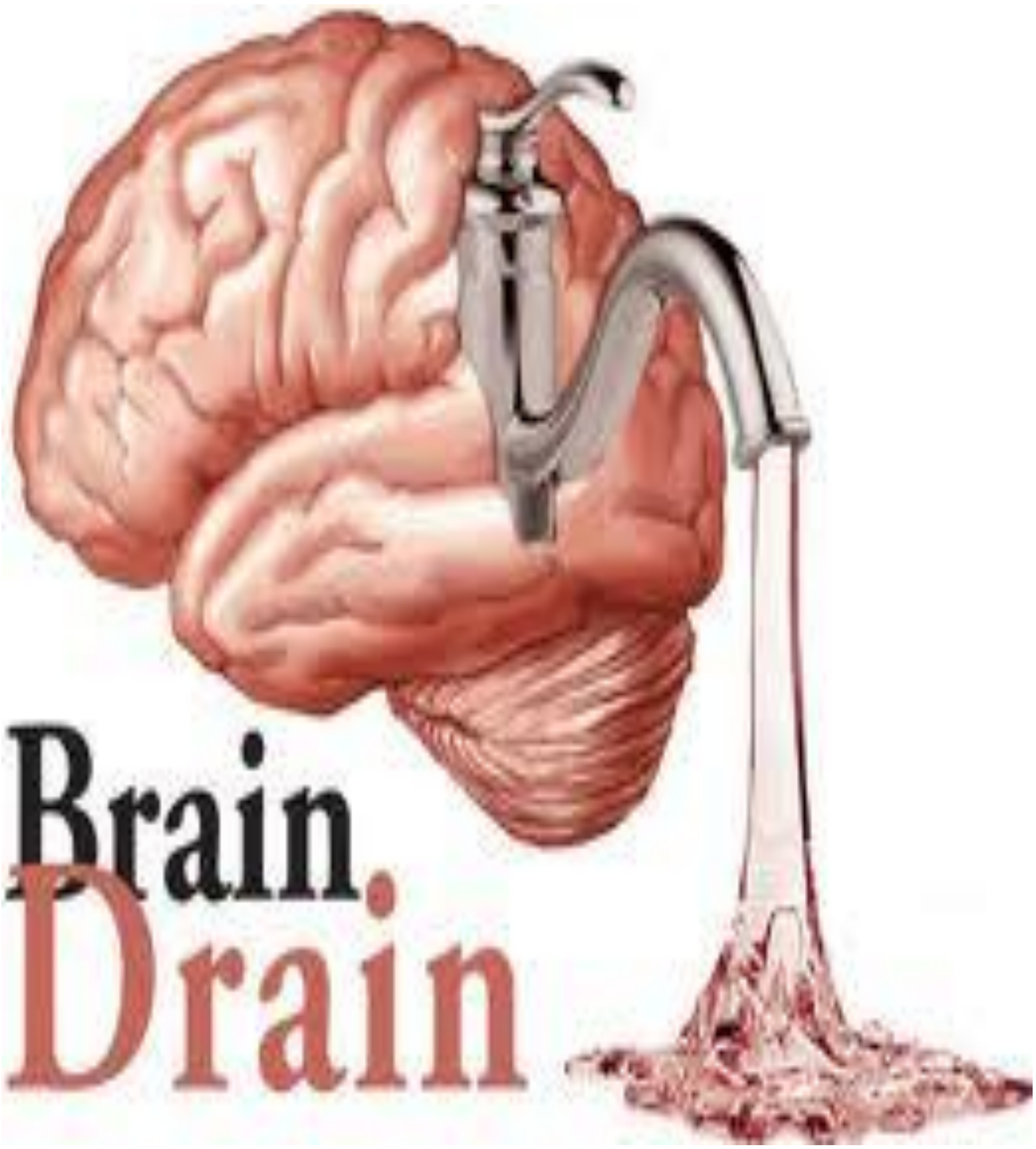

ژباړه او څېړنه: جان محمد مهربان

د دماغونو پرواز

د جان محمد مهربان ژباړه او څېړنه

پېژندنه

نوم: د دماغونو پرواز (Braindrain)

ژباړه او خېړنه: جان محمد مهربان

د ليکوال برېښناليک: jmihraban@yahoo.com

انلاين چاري: مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

د کتاب لړلیک

1. دژباړن او څېړونکي څو خبرې
2. د دماغونو د پرواز پېژندنه
3. اروپا
3.1 غربي اروپا
3.2 مرکزي او شرقي اروپا
3.3 جنوبي شرقي اروپا
3.4 پرتګال، ارلنډ، ایټالیا، یونان او هسپانیه
3.5 انګلستان
3.6 ترکیه
4. افریقا
4.1 ګانا
4.2 جنوبي افریقا
5. اسیا
5.1 غربي اسیا
5.2 عراق
5.3 ایران
6. منځنی ختیځ
6.1 اسرائل
6.2 عربي نړۍ
7. پاسفیک اسیا
7.1 مالیزیا
7.2 فلپین
8. جنوبي اسیا
8.1 انډیا
8.2 نیپال

8.3.پاکستان
8.4.سریلانکا
8.5.افغانستان
9. شرقي اسیا
9.1.چین
9.2.تایوان
10.استرالیا
10.1. دپاسفیک جزیرې
10.2. نیو زیلاند
11.شمالي امریکا:
11.1. کاناډا
11.2. دامریکا متخده ایالات
12.لاتین امریکا
12.1. کیوبا
13.کارابین
14.ددماغونو دپرواز دمخنیوي لارې
15.ددماغونو دپرواز ګټې
16.دماغونو دپرواز مفني تاثیرات
17.ضمیمې
18.ماخذونه

د ژباړن او څېړونکي څو خبري

ددماغونو پرواز داقتصاد په علم کښي دبحث او دپام وړ موضوع ده. دپوهنتون داستادانو له خوا ددغي موضوع په اړه محصلینو ته پوره معلومات نه په لیکچرنوټونو کښي اونه په شفاهي ډول ورکول کیږي.

ما(ج.م. مهربان) ته له ډیري مودي راهیسي دغه سوال پیدا ؤ چي ولي افغانان په افغانستان کښي خپلي عزتمندي دندي پرېږدي اودهیواد دباندي ډېرو داسي کارونو ته لاس ور اچوي چي هغه ددوی دشخصیت او مسلک سره برابر نه وي. دغه سوال مي هم په ذهن کښي ګرځېدئ چي دافغانستان دولت پرافغانانو باندي دشپاړسو کلنو یا تردې هم زیاتي مودې له پاره سرمایه ګذاري وکړي خو اخیر افغانان دامریکا متحده ایالاتو، کاناډا او نورو غربي هیوادونو ته حتی دژوند په قیمت او قرباني ځانونه ورسوي. ددغو سوالونو دجوابولو او دمحصلینو سره ددماغونو یادبشري سرمایې دپرواز په اړه دمعلومات شریکولو په نیت مي دغه لاندي څېړنه او ژباړه په انترنیټ کښي دانګلېسي ویب سایټونو څخه راټوله او ژباړلې ده او په لراوبر کښي ببله عکسونو او جدولونو ئي دري برخي خپرې سوې. ډېر کوښښ مي وکړ چي په دې څېړنه کښي د ډېرو هیوادونو په اړه معلومات وړاندي کړم خو دهرهیواد په اړه مي معومات پیدا نه کړای سوای.

دځینو هیوادونو په اړه مي پوره معلومات وړاندي کړی دي اودنوروپه اړه بیا ځکه لږ معلومات ورکول سوي دي چي په انټرنیټ کښي مي پیدا نه کړل. دمثال په توګه، دمنځنۍ اسیا په اړه په انټرنیټ کښي خاص معلومات نه وه که څه هم زه دونده خبر یم چي دتاجکستان، ترکمنستان او نورو مرکزي اسیایي هیوادونو زیات شمېر علمي کدرونو روسیې ته پرواز کړی دئ خو مربوط ارقام او احصایه مي تر لاسه نه کړای سوای.دافغانستان ددماغونودپرواز په اړه په ویکیپیډیا کښي هیڅ معلومات نه ول نو مجبور سوم چي دنورو ځایونو څخه معلومات تر لاسه کړم. داهم باید ووایم چي په دغه ژباړه او څېړنه کښي ځیني جملې او پاراګرافونه په داسي ډول پای ته رسېدلي دي چي باید نه وای رسېدلي یعني یو څه معلومات نور هم پر جمع سوي واي. ما خپل محدویتونه

په ګوته کړل خو بيا هم که انتقاد ، پيشنهاد او يا اضافه معلومات لرئ، دمهربانۍ له مخي ئې پر دغه ادرس را سره شريک کړئ:jmihraban@yahoo.com

په درنښت

جان محمد مهربان

کابل، دو راهي ده عربان، قرغه

۱۳۹۲-قوس -۱۸

ددماغونو پرواز

Brain drain

دانګلېسي (Brain) د (ماغزه، هو ښ، ذکاوت ماغزه الو زول، ما غزه تويول) معنى لري. د (Drain) کلمه بياد(وچول، او به ځني ايستل، تشول، زېم ايستل، کرار-کرار کمزوری کېدل، ورو-ورو دعا يداتي منا بعوکمېدل) مفهوم ورکوي. ددماغونويا دبشري سرمايې پرواز (Brain drain or human capital flight)له يوه ځايه بل ځای ته ديو غټ ګروپ افرادو دتخنيکي مهارت ياپوهې مهاجرت/انتقال ته ويل کيږي.[1] ددماغونو پرواز اکثره وخت دوه علته لري چې يوئې له افرادو اوبل ئې له ممالکو څخه سرچينه اخلي. له هيوادونو څخه ځکه سرچينه اخلي چې ديو هيواد اجتماعي چاپيريال، دکاري زمينو کموالی، سياسي بې ثباتي، اقتصادي خپګان(economic depression)، روغتيايي خطرونه(health risks) اوداسي نور، دبل هيواد غني فرصتونه(rich opportunities) سياسي ثبات اوازادي، پرمختللی اقتصاد، دژوند کولو ښه شرايط اوداسي نور ديو مملکت اوسېدونکي مجبور او تشويق کړي چې خپل هيواد پرېږدي او بل هيواد ته ولاړ سي. شخصي ترجيح، په خارج کښي ددوستانو درلودل، هوري (په خارج کښي)خپل مسلک ته دښه انکشاف ورکولو زمينه اوداسي نور... په فردي دلايلو کښي حسابيږي.که څه هم ددماغونو پرواز لومړي ځل دهغوتکنالوجيکي کارمندانو له پاره کارول کېدئ چې خپل هيواد به ئې پرېښووئ، خو نن دغه اصطلاح ډېره پراخه سوې ده، ټول هغه تعليم يافته او مسلکي وګړي په کښي راځي چې له يوه هيواد ،اقتصادي سيکتوراو ساحې څخه بل هيواد ته دښه ژوند او لوړ معاش ترلاسه کولو له پاره ځي.

ددماغونو پرواز ته اکثره وخت داقتصادي مصرف(economic cost,) په نظر کتل کيږي ځکه چې ديو هيواد اوسېدونکي دخپلو هغو ارزښتانکه او تقاضادرلودونکي مهارتونو سره بل هيواد ته ځي چي ددوی دخپلو دولتونو له خوا دکلنو-کلنو راهيسي تمويل سوي وي. ددماغونو پرواز، دمالي سرمايې پرواز(Financial Capital Flight) ته ورته دئ، ځکه چي يو هيواد دمهارتونو دلړوالي څخه کړيږي اوبل هيواد دمهارتونو دترلاسه کولو څخه استفاده او خوند اخلي چي دې حالت ته بيا ددماغونو حصول(Brain Gain) ويل کيږي. ددماغونو پرواز داقتصادي انکشاف، ودې او فقر ختمولو پر ضد اويو لوی خنډ دئ. ددماغونو دپرواز اصطلاح په طب کښي هم کاريږي

[1] Brain drain (or human capital flight), is the large-scale emigration of a large group of individuals with technical skills or knowledge.

چي هورې ځان ته ښېل مفهوم لري او دلته زموږ دموضوع څخه وتلی بحث دئ. ددماغونو پرواز په پرمختللوونکو ملتونو(developing nations) کښېي يوه عامه خبره ده چي يو په يو مې لاندي يادونه کړې ده:

اروپا:

ددماغونودپروازمېلان په اروپاکښي پر دوو برخو وېشل کيږي. اول داچي ښه بااستعداده ساينس پوهان له غربي اروپا 'Western Europe' څخه دامريکا متحده ايالاتو ته مهاجرت کوي. په دوهم قدم کښي بيا، ماهر کارگران له مرکزي'Central' اوله جنوبي شرقي'Southeastern Europe' اروپا څخه غربي اروپا'Western Europe' ته مهاجرت کوي که څه هم شواهد وايي چي دغه مېلان مخ پر کمېدو دئ.

اروپايي اتحاديه دماهرو کارمندانو دلاسه ورکولو سره مخ ده نو ځکه ئې دبلو کارټ "blue card" پاليسي چي دامريکا دمتحده ايالاتو دگرين کارټ (green card) پاليسي ته ورته/مشابه ده، رامنځ ته کړې ده. دبلوکارټ دپاليسي له مخي، اروپايان کوښښ کوي چي په راتلوونکو دوو لسيزو کښي شل ميليونه کارگران له اسيا، افريقا او لاتين امريکا څخه وباسي. دلته ما (ج.م.مهربان) ته نه څرگنديږي چي دغه شل ميليونه به ئې خپل اوسېدونکي وي او که به ددغو درو براعظمو اصلي اوسېدونکي واردوي چي خپله خلا په ډکه کړي.زماتحليل دادئ چي خپل وطنوال به له دغو براعظمو څخه باسي ځکه چي هيڅ هيواد په پردي فکر نه جوړيږي.

غربي اروپا:

په ۲۰۰۷ مېلادي کښي دوه لکه پنځوس زره (250,000) اروپايانو دامريکادمتحده ايالاتو، يو لک و څلور شپېته زره، دوه سوه پنځه اتيا(164,285) استراليا، څلوښت زره، څلورسوه پنځه پنځوس(40,455) کاناډا، اووه دېرش زره، نهه سوه شپږ څلوښت (37,946)نيو زېلاند ته مهاجرت کړی دئ. د جرمني څخه يولک و پنځه پنځوس زره، دوه سوه نوي (155,290) جرمنيانودخپل هيواد څخه کوچ کړی دئ چي اکثره ئې داروپا په داخل کښي مهاجرسوي دي. په اروپا کښي دکارگرانو دمهاجرت دغه ارقام ترټولو لوړه اندازه ښئي چي (په اروپا کښي)ددوهم جهاني جنگ دمهاجرت له عدد سره مساوي دئ. په غربي اروپا کښي پرتگال هغه هيواد دئ چي ترټولوډېردماغونوله پرواز څخه کړيږي. پرتگاليان انگولا، برازيل ته مهاجرت کوي،

دتکنالوژي، روغتيا او بانکي خدماتو مسلکي کدرونه بيا انګلستان ځني جلبوي. پرتګال خپل ۱۹،۵٪ ماهر نفوس له لاسه ورکړی دئ او اوس کوښښ کوي چي دغه ضرورت له استراليا، کاناډا، سويټزرلنډ، جرمني او استريا څخه پوره کړي.

مرکزي او شرقي اروپا:

دشوروي اتحاد د۱۹۹۱ دسقوط راهيسي،دروسيې څخه تر پنځه لکه(500,000) زيات ساينس پوهان او کمپيوټر پروګرامران تللي دي. امريکا، کاناډا، جرمني او جنوبي کوريا ته دروسيې ددماغونو پرواز په لاندي ګرافونو کښبي ښه څرګنديږي:

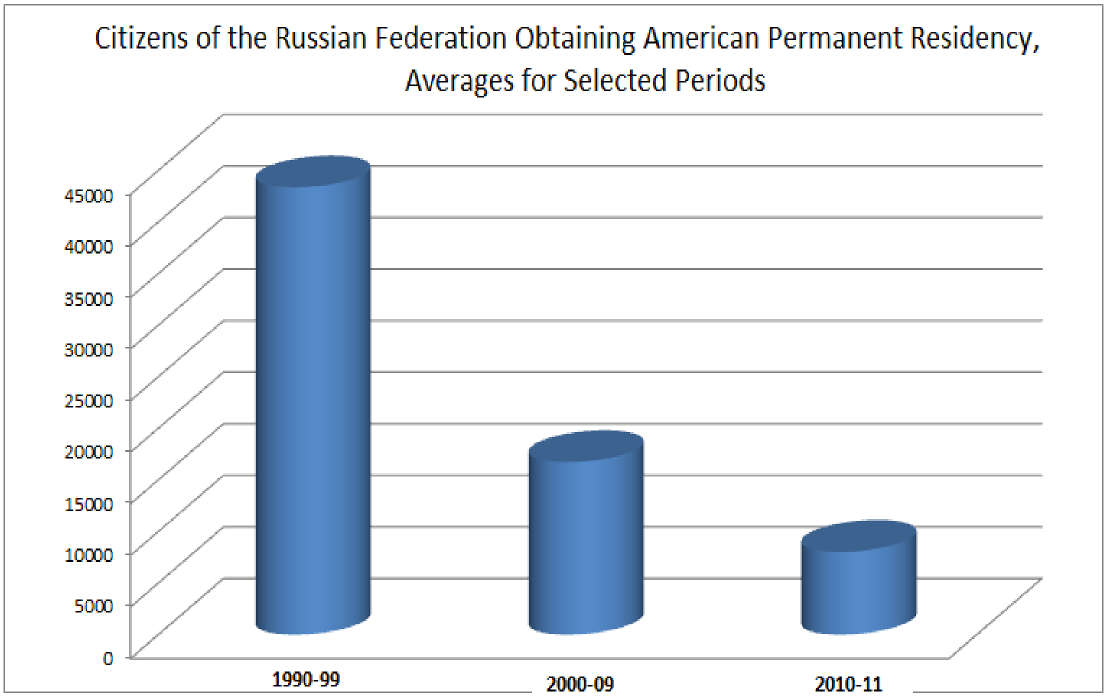

Canadian Permament Residency Permits Granted to Russian Citizens, 2002-11
4,000
3,500
3,000
2,500
2,000
1,500
1,000
500
0
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011

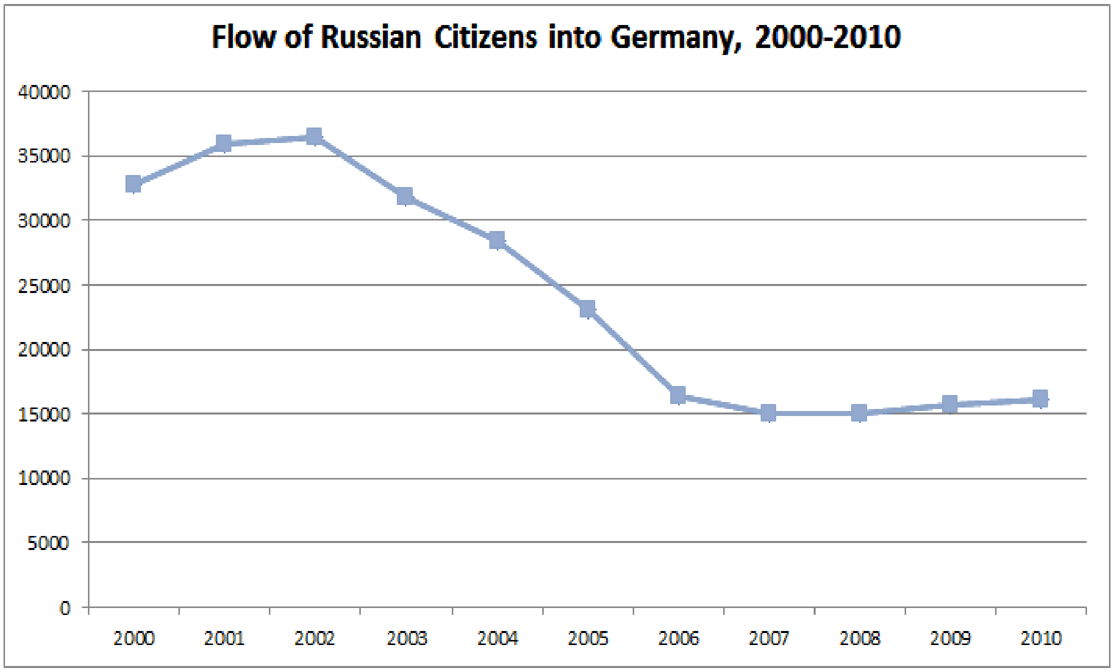
Flow of Russian Citizens into Germany, 2000-2010
40000
35000
30000
25000
20000
15000
10000
5000
0
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010

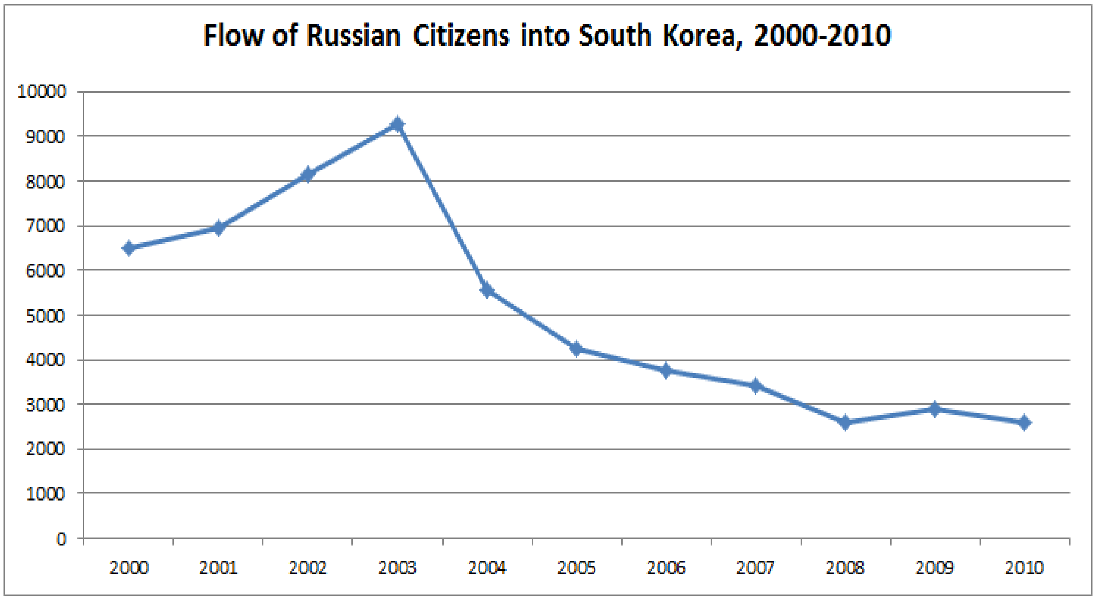

په شرقي اروپا کښي ددماغونو پرواز یو عام مشکل دئ. مرکزي او شرقي اروپادارلنډ او انګستان سره دخپلو ماهرو کارمندانو دمهاجرت په اړه اندېښني څرګندي کړي دي خو تراوسه ئې لا نتیجه نه ده معلومه. د ۲۰۰۳ راهیسي لیتوانیا(Lithuania) خپل یو لک(100,000) ځوان او ښه تعلیم یافته کسان له لاسه ورکړي دي چي اکثره ئې ارلنډ ته تللي دي، په داسي حال کښي چي ارلنډ مخکي په خپله ددماغونو د پرواز له ستونزو سره مخ ؤ. دغه ته ورته حالت په پولنډ کښي هغه مهال واقع سو کله چي پولنډ داروپایي اتحادیې غړیتوب ومنئ. داروپایي اتحادیې سره دپولنډ دغړیتوب په لومړي کال کښي، یولک (100,000) ثبت سوي پولنډیان انګلستان ته دکار کولو له پاره مهاجرت وکړ. دپولنډ ترټولو لوی بانک (PKO Bank Polski) دڅېړني له مخي، درو شپېته فیصده (۶۳٪)پولنډیان په انګلستان کښي مهاجر دي چي له ۲۴ څخه تر ۳۵ کاله پوري عمر لري. ددغه فیصدي څخه څلوېښت فیصده (۴۰٪)ئې دپوهنتون څخه فارغه دي. په پولنډ کښي دمعاشاتو دچټکي ودي سمون، پرمختلوونکي اقتصاد(booming economy)د زلاتي(zloty) یا پولنډي سکي قوي ارزښت او کمېدونکي بې کاري دپولنډي کارګرانو پرواز کم کړی دئ.

جنوبي شرقي اروپا:

البانیا یو له هغو هیوادونو څخه ده چي دکمونیست رژیم دسقوط څخه ورسته ئې ددماغونو پرواز تجربه کړی دئ. د ۱۹۹۱ راهیسي دالبانیا اوسېدونکي ایټالیا، یونان، انګلستان، کاناډا او دامریکا متحده ایالاتو ته دکار له پاره مهاجرت کوي. دتېرو لسو کلنو راهیسي دالبانیا تعلیم

یافته او مسلکي کسان خپل هیواد پرېږدي او هغو هیوادونو ته ځي چې هورې ښه امکانات، ښه ژوند او امنیت وي. دپرتګال، ارلنډ، ایټالیا، یونان، هسپانیې ډېر اوسېدونکي استرالیا ،برازیل، انګولا او ارجنټینا ته دکار له پاره مهاجرت کوي.

انګلستان:

د ۲۰۰۰ کلنو په شا او خوا کښې درې عشاریه پنځه (۳،۵)میلیون انګرېزانو دانګلستانو څخه مهاجرت کړې ؤ. دانګرېزانو مهاجرت په خاصه توګه استرالیا او دامریکا متحده ایالاتو ته سوی دئ. په ښه اقتصادي فضا کښې کار کول هغه څه دي چې اکثره ځوان انګرېزان مهاجرت پسې کوي.

ترکیه:

د۱۹۶۰ کلنو په شا او خوا کښې ډېرو ماهرو کارګرانو او کارمندانو دډاکټرانو او انجینرانو په شمول له ترکیې څخه مهاجرت وکړ. هغه مهال په ترکیه کښې سیاسي بې ثباتي او د۱۹۶۰ فوجي کودتا دترکیانو ددماغونو دپرواز عوامل ول. په دې ورستیو لسیزو کښې ډېرو ترکي مسلکي کسانو له ترکیې څخه مهاجرت کړی دئ البته دهغو محصلینو په شمول چې دترکیې څخه دباندې زده کړې کوي او بیرته خپل هیواد ته نه ځي. دترکي کارمندانو ددماغونو پرواز ته دمیډیا توجه ورواښتل او په ۲۰۰۰ میلادي کښې دترکیې حکومت اقدام وکړ چې ددماغونو دپرواز ستونزه وڅېړي. په ۲۰۱۰ میلادي کښې دترکیې دمالیې وزیر یو اټکل وړاندې کړ چې په ۲۰۵۰ میلادي کښې به دترکیې ملي نا خالص تولیدات (GDP) پنځه الی شپږ (۵-۶)ټریلیون ته پورته سي.

افریقا:

افریقایي هیوادونه ددماغونو له پرواز څخه داسي متاثر دي چې نه سي کولای چې دفقر له کرښې څخه ځانونه خلاص کړي. په افریقایي هیوادونو کښې، نایجریا، کینیا او ایتوپیا(حبشه) ددماغونو له پرواز څخه ډېر متاثر دي. پرافریقایي هیوادونو باندې دکاله دیو لک او پنځوس زره(150,000)خارجي/غربي کارمندانو او مسلکیانو پرګومارلو باندې تقریباً څلور میلیونه امریکایي ډالره مصرف راځي. حبشې د ۱۹۸۰ څخه تر ۱۹۹۱ پورې ۷۵٪ ماهر کاري ځواک(workforce) له لاسه ورکړی دئ. حبشه ډېر ښه ډاکټران روزي خو دغه ډاکټران ترحبشې دامریکا دمتحده ایالاتو دشکاګو په ایالات کښې ډېر لیدل کیږي ځکه چې دافریقا په خدماتي

سیکتور کښې دکارمندانو معاشات دونه کم دي چي د دوی اساسي ضرورتونه لا نه په رفع کیږي. همداسي په افریقا کښې ډېر پوهنتونونه دباتجربه لیکچر ورکوونکو د کمښت سره مخ دي. کله چي ئې ځوانان له پوهنتونو څخه فارغه سي نو غربي هیوادونو ته دمهاجرت له پاره ملا وتړي. ددماغونو پرواز د افریقا داقتصادي پاته والي عامل دئ او ویل کیږي چي دغه حالت به دنړۍ والتوب له سببه په راتلوونکو لسیزو کښې هم دوام ولري.

ګانا اوس دري زره شپږ سوه (3,600) ډاکټران لري چي دهیواد پر شپږ زره اووه سوه (6,700) اوسېدونکو باندي ئې یوډاکټر رسیږي، دامریکا په متحده ایالاتو کښې بیا د څلورسوه دېرشو(430) کسانو له پاره یو ډاکټر وي. دګانا ځوان ډاکټران او نرسان دخپل هیواد څخه انګلستان، دامریکا متحده ایالاتو، جمیکا، او کاناډ ته دزیات معاش او ښه کاري شرایطو له پاره مهاجرت کوي. دګانا رسمي احصایه وایي چي د۱۹۹۳ څخه تر ۲۰۰۰ پوري ئې دهیواد ٪۲۸ روزل سوي ډاکټران له لاسه ورکړي دي. جنوبي افریقا (South Africa) هم یو له هغو افریقایي هیوادونو څخه ده چي دتیرو شلو کلنو راهیسي ددماغونو له پرواز سره مخ ده. باور کیږي چي دجنوبي افریقا ددماغونو پرواز دمنطقې پراقتصاد تاثیر کولای سي. یوازي دډاکترانو دپرواز څخه جنوبي افریقا ته یو، عشاریه یو څلوېښت بیلیونه ($1.41bn) امریکایي ډالره تاوان وررسیږي. مهاجرت ورته کېدوونکي یا کوربه هیوادونو(hosting countries) بیا ګټې تر لاسه کوي. یوازي انګلستان دجنوبي افریقا دډاکټرانو څخه دوه، عشاریه اووه ($2.7bn) بیلیونه امریکایي ډالر ترلاسه کوي. په خدماتي سیکتور کښې کم معاشات او مزدوري، دژوند کولو غیري معیاري حالت، دترانسپورټ او سرپناه کمښت،نامساعد کاري چاپیریال، دمسلکي پرمختګ کم امکانات، دتحقیق او انکشاف (Research and Development) له پاره کمه بودیجه،دمسلکي ماشینري کموالی،اجتماعي ناراحتي(Social unrest) سیاسي شخړي، جنګونه،دتعلیمي نصاب او سیستم ټیټ کیفیت،دازادی کموالی، دپرمختګ اووظیفو په ځایونو کښې تبعیض اوداسي نور دافریقا ددماغونودپرواز عوامل دي.

بلي خوا ته بیا ویل کیږي چي چټکي اقتصادي ودي او انکشاف او همداسي په افریقا کښې دمنځنۍ طبقې(middle class) ظهور،دافریقا ددماغونو پرواز اوس ورځ په ورځ سرچپه(معکوس) کوي. د ۲۰۰۱ څخه تر ۲۰۱۰ پوري دنړۍ لس ترټولو چټک وده کوونکي (fastest-growing) هیوادونه په افریقا کښې ول او توقوع کیږي چي په ۲۰۱۵ کښې به دافریقا اقتصاد داسیا تر اقتصاد قوي سوی وي.اقتصادي انکشاف، دتکنالوژي معرفت، چابک انټرنیټ، ښه

LARAWBAR

موبایل سیستم، ښه تعلیم یافته نفوس، مساعد کاروباري چاپیریال افریقایانو ته زمینه برابره کړې ده چې خپلو کورونو ته ور ستانه سي او اوس ډېر افریقایان په خپلو کورونو کښي کار کوي.

اسیا

غربي اسیا:

عراق

دعراق په جګړه کښي چې امنیت او اساسي خدماتو ته لاس رسی نه ؤ، څلور(4) میلیونو عراقیانو خپل هیواد پرېښودئ. د۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۰۷ پوري نهه اتیا (۸۹) دپوهنتون پروفیسران او لوړ رتبه لیکچر ورکوونکي وژل سوي ول. دعراق دمعارف وزارت دراپور له مخي د ۲۰۰۷ کال په څلورو میاشتو کښي درې سوه یوولس (۳۱۱)ښوونکي قتل سوي ول. دصدام ددولت دنسکورېدو سره سم، فراري عراقیانو ته زمینه برابره سوه چې بیرته خپل کورته ستانه سي خواوس حالت بیرته بلي خوا ته روان دئ. امنیتي ستونزي، اختطاف، تروروکول، ځوروني، دمجرمینو له خوا دپیسو غوښتنه دعراقیانو ددماغونو دپرواز عوامل دي چې داعراق اقتصاد ئې له ستونزو سره مخ کړی دئ.

ایران:د آی یم ایف یا نړئ وال پولي صندوق(International Monetary Fund) د ۲۰۰۷ کال د سروې له مخي، ایران په نیوي (۹۰) هیوادونوکښي هغه هیواد ؤ چې دبشري سرمایې په پروازکښي ئې لومړی مقام تر لاسه کړ. د ۱۹۹۰ کلنو په شا او خوا کښي یو لک پنځوس زره (150,000) ایرانیان داقتصادي همکارۍ او انکشاف دمؤسسې (Organization for Economic Co-operation and Development OECD) مربوط هیوادونو ته مهاجر سول چې پنځه ویش فیصده (۲۵٪)ئې ماسترۍ درلودلې. د آی یم ایف د ۲۰۰۹ کال په راپوري کښي ویل سوي دي چې هر کال دیولک او پنځوس زره څخه تر یولک و اتیا زره(150,000-180,000) ایرانیان دخپل هیواد څخه وزي چې ایران ته ئې دکال پنځوس بیلیونه امریکایي ډالر تاوان ور رسیږي.په ایران کښي ددماغونو پرواز دبې کاري او سختو اجتماعي قوانینو له مخي رامنځ ته سوی دئ.

منځنی ختیځ:

اسرائیل

اسرائیل دخپل تاسیس له ورځي څخه بیا تر نن ورځي پوري ددماغونو دپرواز سره مخ دي. ډېر اسرائیل دامریکا متحده ایالاتو ته مهاجرت کوي، اوس مهال درې لکه و دېرش زره (330,000) اسرائیل دخپل هیواد څخه دباندي ژوند کوي. دیوې ټول پوښتني له مخي سیاسي بې ثباتي او ناامني داسرائیلو دمهاجرت عوامل نه دي بلکي دباندي دژوند کولو ښه معیارونه،کاري زمینې،مسلکي پرمختګ(professional advancement) او لوړې زده کړې داسرائیلو دمهاجرت کولو عوامل بلل سوي دي. په اسرائیلو کښې هغه ښه تعلیم یافته کسان چې په ساینس او انجینري کښې زده کړې لري، دباندي ځي او لږ تعلیم یافته دهیواد دننه پاته کیږي. داسرائیلو دتاسیس یعني د مې دمیاشتي ۱۹۴۸ څخه بیا تر ۲۰۰۵ میلادي پوري څلور لکه (400,000) اسرائیلي ډاکټران او اکاډیمیک شخصیتونو مهاجرت کړی دئ. په ۲۰۰۹ کښې داسرائیلو دلوړو زده کړو شورا (Council for Higher Education) خبر ورکړ چې پنځه ویش فیصده (۲۵٪)تعلیم یافته اسرائیل له هیواد څخه دباندي اوسیږي، چې په دې توګه اسرائیل په نړۍ کښې ددماغونودپرواز ترټولو دلوړې انداې سره مخ دي.

په دې ورستیو کښې په ډېرو اسرائیلو کښې خپل وطن ته دبیرته ستنېدلو میلان پیاوړی سوی دئ. په ۲۰۰۷ کښې اسرائلي حکومت دخپلو هیوادوالود بیرته راستنېدو دتشویق پروګرام پیل کړ چې مثبته نتیجه ئې ورکړې ده ځکه چې د ۲۰۱۰ راهیسي اسرائیلي څېړونکي، بیزنیس منېجران، مسلکي او تخینکي کسان بیرته خپل هیواد ته ستنیږي.

عربي نړۍ:

دملګروملتونو او دعربي لیګ (Arab League) په حواله، عربي هیوادونه تر ۲۰۱۰ پوري ددماغونو له پروازه سره مخ ول. دعربي ممالکو څخه یو میلیونو متخصیصنو او ماهرینو په غربي هیوادونو کښې ژوند کوئ چې په تخنیکي او علمي ساحو کښې دکارکولو زمینه ئې علت ښودل سوي ؤ خو ځیني نورو عربو بیا دسیاسي بې ثباتي او جنګ له امله خپل هیوادونه پرېښي ول. د ۲۰۱۲ راهیسي دعربي هیوادونو ددماغونو پروازبرعکس کیږي ځکه چې ځوان عرب زده کوونکي پر خپل کور پاتیږي او له دباندي نور هم ورستنیږي چې دغه کار د عرب پسرلي (Arab Spring) په نتیجه کښې سوی دئ. ډېر عرب هیوادونه په دې پوه سول چې ساینس د پرمختګ یوه لار ده نو دوی هم پردغه لار روان سول او په دې توګه ئې خپل هیوادونه ددماغونو له پرواز څخه وژغورل. نړۍ وال

دوامداره اقتصادي رکود(ongoing global recession) يو بل عامل دئ چي عرب ئې ددماغونو له پرواز څخه ساتلي دي.

پاسفيک اسيا Asia Pacific :

ماليزيا:

ماليزيا ددماغونو له پرواز څخه سخته کړيږي. د هيواد دباندي ښې کاري زميني او تعليم، دماليزيا په داخل کښې فساد ، اجتماعي غيرمساوات (social inequality) دماليزيا ددماغونو دپرواز عوامل ښودل سوي دي. په ۲۰۱۱ مېلادي کښې بيرناما (*Berita Nasional Malaysia*:Bernama) چي دماليزيا لو حکومتي خبري اجنسي ده،خبر ورکړ چي يو ميليون ماهر ماليزيايان دهيواد دباندی کار کوي.

اوس په ماليزيا کښې ددماغونو پرواز چټک سوی دئ څکه چي د ۲۰۰۸ څخه تر ۲۰۰۹ پوري درې لکه پنځه زره (305,000)ماليزيايانو خپل وطن پرېښئ ؤ او د ۲۰۰۷ کال په مقايسه يولک و څلوېښت زره(140,000) ماليزيايانو مهاجرت کړی ؤ چي اکثره ئې هندي او چينايي اصله ماليزيايان ول. دماليزيايي کارګرانو او کارمندانو مهاجرت دماليزيا اقتصادي وده په ۲۰۰۰ کال کښې څلور عشاريه پنځه فيصد(۴،۵٪)او د ۱۹۰۰ کلنو په شا او خواکښې اووه عشاريه دوه فيصده(۷،۲٪)کښته کړې وه.

فلپين:

فلپين له ۱۹۲۰ کلنو (1960s) راهيسي بيا تر ننه پوري ددماغونو له پرواز سره مخ دئ. ددماغانوپروازدفلپين په اقتصادي سيکتورونو کښې، دنرسينګ پرسيکتور سخته اغېزه کړې د ه. که څه هم په دې ورستيو کښې دفلپين په اقتصادي حالت کښې څه نا څه تغيرات راغلي دي خو فلپين دمستعمرو له تاريخه بيا تر نني نړۍ والو اړيکو تر عصره ددماغونو له پروازه سره مخ دئ.

دوهم نړۍ وال جنګ دفلپين اقتصاد اوزېربناو (infrastructure) ته تاوانونه ورسول چي په نيتجه کښې ئې فلپينيان دروغتيايي ستونزو او د ثروت/عايد دغيري مساويانه وېش(uneven wealth distribution) سره مخ کړل. که څه هم پر دولس زره (۱۲۰۰۰) فلپينيانو باندي يو نرس رسيږي خو

دهغه وخت دمالیې وزیر او دملي اقتصادي شورا رئیس روکساس (Roxas) دصحي ستونزو پر ځاي دمالي ستونزو سره لاس او ګرېوان ؤ ځکه چي دولت ئې دبوديجې دکسر سره مخ ؤ. کله چي دامریکا متحده ایالاتو په ۱۹۶۵ کښي دمهاجرت په قانون کښي سمون راوست، نو امریکا ته دفلیپیني نرسانو صادورول/مهاجرت هم پیل سو. امریکامتحده ایالات بیا یو له هغو هیوادونو څخه ؤ چي دهیواد په دننه کښي دنرسانو دکمښت سره مخ ؤ. اوس مهال فلپین په دنیا کښي ترټولو زیات نرسان دامریکا متحده ایالاتو، انګلستان، او سعودي عربستان ته صادروي. پورته یادونه وسول چي دامریکامتحده ایالاتو دنرسینګ سیکتور دکارمندانو له کمښت سره مخ ؤ، نوامریکادخپل مهاجرت په قانون کښي تغیرات راوستل چي دفلپینیانو په ګټه تمام سول ځکه چي ډېرو فلپینیانو ته په امریکا کښي دکارکولو زمینه برابره سول، خپل هیواد ته ئې پیسې استولې چي دغه کار دفلپین ددولتي او خصوصي نرسینګ سیکتور دانکشاف سبب سو. که څه هم دفلپین په اړه مکلمه ډاټا ترلاسه کول ستونزمن دي خو د ۱۹۷۰ کلنو څېړني ښئي چي پنځه اتیا ٪۸۵ فلپیني نرسانو له خپل هیواد څخه مهاجرت کړی دئ. ددې سره سم، فلپین په ۱۹۵۰ کښي اوولس (۱۷) نرسینګ مکتبونه درلودل خو دغه تعداد په ۱۹۷۰ کښي یو سلو څلوېښت (۱۴۰) ته پورته سو.

دشلمي پېړۍ په اواخرو کښي دیوفلپیني نرس میاشتنی معاش په خپل هیواد کښي له پنځه سوه پنځوس څخه تر زر (550 - 1000) پیساس (pesos) پوري ؤ چي په هغه وخت کښي د اویا الی یو سلو څلوېښت(140 - 70) امریکایي ډالر معادل ؤ خو دامریکا په متحده ایالاتو کښي دیو فلپیني نرس متوسطه اندازه معاش داته سوه څخه تر څوارلس سوه (1400 - 800) امریکایي ډالرپوري ؤ. فلپینیانو به دغه پیسې خپل هیواد ته استولې چي باید دفلپین داقتصادي انکشاف سبب ګرځېدلی وای خو داسې ونه سول. فلپینیانو په ۱۹۷۸کښي دو نوي عشاریه پنځه(۹۲،۵)میلیونه امریکایي ډالر له امریکا څخه خپل هیواد ته استولي ول چي په ۲۰۰۵ دغه رقم لس عشاریه اووه (10.7) بیلیونه امریکایي ډالروته ورسېدئ. که څه هم دفلپین حکومت زیاتي پیسې تر لاس کړې خو بیاهم د بې کارۍ په کمولو کښي ئې ورسره کومک ونه کړ. په ۱۹۹۰ کښي اته عشاریه څلورفیصده (٪۸،۴) فلپینیان بې کاره ول خو په ۲۰۰۳ کښي دغه فیصدي دولس عشاریه اووه(٪۱۲،۷)ته پورته سوه.

په ۲۰۱۱ کښي فلپین پرروغتیایي چارو او سهولتونو باندي دخپل ملي نا خالص تولیداتو(GDP) درې عشاریه شپږ (۳،۶)فیصده مصرف کړی ؤ چي په دې توګه نړۍ وال صحي سازمان(World

Health Organization) ورته ۱۷۰ یم مقام ورکړ. د **۱۹۹۹** څخه بیا تر **۲۰۰۳** پوري یعني په پنځو کالو کښي فلپین اووه ویش زره(**۲۷۰۰۰**)دنرسینګ فارغین ورکړي دي مګریوازي په **۲۰۰۵** کښي ئې بیا شپږ ویش زره(**۲۶۰۰۰**)نرسان له زده کړو څخه فارغه سوي دي خو بیا هم دفلپین صحي نظام (health system) په خاصه توګه په کلیوالي سیمو کښي دبودېجې دکسر، دپرسونل او دپرمختللي تکنالوژي له کمښت سره مخ دئ. پوهان وایي چي دنرسینګ خصوصي او تجارتي کول دفلپین دعلمي کدرونو ددماغونو دپرواز سبب ګرځېدلي دئ.

په فلپین کښي دنرسانو معاش دهغه معاش سره چي په امریکا کښي فلپیني نرسانو ته ورکول کیږي، زیات فرق لري. څېړني ښئي چي د **۲۰۰۵** څخه تر ۲۰۱۰ پوري په فلپین کښي یو فلپیني نرس ته یوسلو اویا(۱۷۰)امریکایي ډالر دمیاشتي ورکول کېدل خو دامریکا په متحده ایالاتو کښي بیا له دري څخه تر څلور زره (3-4000 USD) امریکایي ډالربه دمیاشتي فلپیني نرس ته ورکول کېدل. دامریکا دغه اقتصادي تشویق(economic incentives) دفلپیني نرسانو له پاره ددې سبب سوی دئ چي فلپیني ډاکټران هم خپل کور پرېږدي او امریکا ته ولاړ سي ځکه چي ډاکټرانو به دخپل هیواد په دننه کښي له دري سوه څخه تر اته سوه (300-800 USD) امریکایي ډالر په میاشته کښي ترلاسه کول چي دادپورته ذکرسوي نرسانو ترمعاش ډېر کم ؤ. امریکا ته دفلپیني نرسانو او ډاکټرانو مهاجرت دفلپین ملي صحي سیکټور (national health sector) په تاوان تمام سوی دئ. په **۱۹۹۰** کښي به دپنځلسو الي شلو (15-20) ناروغانو پر سر یو نرس رسېدئ خو دوخت په تېرېدو سره ددې پر ځای چي دفلپین په صحي نظام کښي اصلاحات راغلي وای، خرابۍ رامنځ ته سوې ځکه چي په ۲۰۰۷ کښي به څلوېښتو الی شپېتو (40-60) مریضانو ته یو نرس ولاړ ؤ.

دفلپیني نرسانو او ډاکټرانو مهاجرت نه داچي دفلپین دصحي سیکټور دخرابۍ سبب سو بلکي خپله دغه مهاجر فلپینیان هم دزیاتو ستونزو سره مخ سول. دمثال په توګه، دوی په امریکا کښي ونه سوای کولای چي خپل دمسلک مربوط نوي مهارتونه زده کړي، ډېر کله به دشپې او درخصتیو په ورځو کښي پر کار ول، کاري چاپیریال ئې تبعیضي (discriminatory) ؤ، فردیسي، دکورنۍ او ټولني څخه لیریوالي په سختو دماغي فشارونو اخته کړل. کله چي دیو هیواد حکومت ونه سي کولای چي ددماغونو دپرواز یا دعلمي کدرونو دمهاجرت ګټي او تاوانونه په هر اړخیز ډول وسنجوي، هغه به حتماً په اقتصادي، اجتماعي، مالي او صحي ستونزو اخته کیږي.

جنوبي اسيا: South Asia

هندوستان:

دملګرو ملتونو دانکشافي پروګرام يا (UNDP) دتخمين له مخي انډيا دکاله ددوو بيليونو امريکايي ډالر دتاوان سره مخ ده ځکه چي دانډيا دکمپيوټر ماهران دامريکا متحده ايالاتو ته مهاجرت کوي. هغه هندي شاګردان چي دهيواد دباندي زده کړي کوي، انډيا ئې دکاله دلس بيليونه ($10 billion) امريکايي ډالرو دتاوان سره مخ کړې ده ځکه چي هندي شاګردان په هندی کالدارو خارجي اسعار رانيسي، نو داقتصا دعلم دقوانينو سره سم، په مارکېټ کښي دهندي پيسو عرضه ډېريږي او دخارجي پيسو تقاضا زياتيږي،دخارجي اسعار وارزښت هم پورته کيږي او دهندي کالدارو ارزښت بيا کميږي چي دغه حالت انډيا دکاله دلس بيليونه امريکايي ډالرو دتاون سره مخ کړې ده.

نيپال:

هر کال دوه لکه پنځوس زره (250,000) نيپاليان دمختلفو عواملو له سببه دنيپال څخه مهاجرت کوي. دباندني هيوادونو دژوند کولو لوړ معيارونه، کاري زميني، ښه ترا عايد، تعليم، جلبونکي غربي ژوند ستايل(luring western lifestyle) امنيت، ثبات او داسي نور هغه عوامل دي چي نيپاليان ئې دخپل هيواد څخه مهاجرت کولو ته تشويق او مجبور کړي دي ځکه دنيپال حکومت تراوسه نه دئ توانېدلی چي خپلو هيوادوالو ته دغه ياد سهولتونو تهيه کړي.

پاکستان:

دپاکستان مغشوش سياسي حالت اودهيواد دباندي دوظيفو ښه ترا امکاناتو پاکستانيانو ته لاره هواره کړې ده چي دخپل هيواد څخه داروپا صنعتي هيوادونو، شمالي امريکا او دمنځني ختيځ دتيلو درلودونکو ممالکو ته مهاجرت وکړي. پاکستان نيم صنعتي(semi-industrialised) هيواد دئ خو بيا هم ويل کيږي چي هر کال په زر ګونو ماهر پاکستاني ډاکټران، انجينران او ساينس پوهان دخپل هيواد څخه مهاجرت کوي.

سريلانکا:

سریلانکا دد برش کلن داخلي جنګ له سببه لوی تعداد روشنفکران او علمي کدرونو له لاسه ورکړه. د سریلانکا مسلکي کدرونو دامریکا په متحده ایالاتو، استرالیا، کاناډا او انګستان کښې پناه واخیسته. په دې ورستیو کلنو کښې د سریلانکا حکومت او خصوصي مؤسسې دواړه کوښښ کوي چې خپل کدرونه بیرته خپل کورته ستانه کړي خو کراري اقتصادي ودې (slow economic growth) او سیاسي بې ثباتي دغه لړۍ له ستونزو سره مخ کړې ده.

افغانستان:

د تیرو دود برشو(۳۲) کلنو راهیسي افغانستان په نړۍ د مهاجرینو ترټولو لوړ ثبت (record) خپل کړی دئ. د ملګرو ملتونو دمهاجرینو دعالي کمیشنري دفتر United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR)) د راپور له مخي، په نړۍ کښې په اوسط ډول په هرو څلورو مهاجرینو کښې یو افغان مهاجر وي. دملګرو ملتونو یاد دفتر په دې ورستیو کښې یو راپور خپور کړ چې په کښې راغلي وه چې دوه عشاریه شپږ (2.6 million) میلیونه افغانان چې پنځه نوي فیصده (۹۵ ٪)کیږي په ایران او پاکستان کښې اوسیږي. د پاته پنځه فیصده په اړه ویل کیږي چې دپیسو په زور ئې ځانونه تر اروپایي هیوادونو پوري رسولي دي. ځیني نور افغانان بیا دسکالرشیپ له لاري له هیواده مهاجرت کوي او که وکولای سي چې دباندې ژوند برابر کړي، نو بیرته خپل کور ته نه راستنیږي. دجرمني چارواکي وايي چې د ۲۰۱۳ تر نیمایي پوري دوه زره اووه سوه (2,700) افغان پناه غوښتوونکي ددوی سره ثبت سوي دي. یو ان ایچ سي آر (UNHCR) په خپل ویب سایټ کښې لیکلي دي چې په تیرو لسو کلنو کښې پنځه عشاریه اووه (۵،۷) میلیونه افغان مهاجر په خپله خوښه افغانستان ته ستانه سوي دي خو دامنیتي سونزو له مخي څلور لکه پنځه ویش زره (425,000)افغانان د۲۰۱۲ ترنیمایي پوري دهیواد په دننه کښې بې ځایه ول.

د یو ان ایچ سي آر (UNHCR) په ویب سایټ کښې راغلي دي چې تر ۲۰۱۳ تر اخیره به یو ان ایچ سي آر (UNHCR) په مجموع کښې یو لکه و دو اویازره (172,000) مهاجرچي یو لک او پنځوس زره به له پاکستان، شل زره له ایران او شل زره به له نورو هیوادونو څخه افغانستان ته ستانه کړي.(دیو ان ایچ سي آر په ارقامو کښې تېروتنه سوې ده. که ۲۰۰۰۰+۲۰۰۰۰+۱۵۰۰۰۰ جمع سي، نو تر ۱۷۲۰۰۰ اوړي یعني ۱۹۰۰۰۰ جوړوي. ژباړن) دغو بیرته راستانه کېدونکو افغانانو ته به د سړي پر سر یو سلو پنځوس(۱۵۰) امریکایي ډالر اود صحي، قانوني/حقوقي، اجتماعي موضوعاتو اومسائلو او دماینونو په اړه معلومات اومشورې ورکول سي. داندېښني وړ خبره داده چې دغه

بیرته راستانه کېدونکي افغانان به دافغانستان پراقتصاد داوږو بار سي او که څنګه څکه چي زما(ج. م. مهربان) دمعلوماتو له مخي چي په هغه وخت(۲۰۰۸-۲۰۰۲) کښې مي دکندهار دمهاجرینو او بیرته راستانه کېدونکو چارو په ریاست کښې کار کاوه، دبیرته راستانه کېدونکو دمهارتونو له پاره په افغانستان کښې مارکېټ نه ؤ او څینې ئې په سختو ناروغیو هم اخته ول چي داپر دولت نور مصارف هم راولي. له یوې خوا یو ان ایچ سي آر (UNHCR) ، دولت او نړۍ واله ټولنه اخته دي چي افغان مهاجر خپلو کورونو ته ستانه کړي خو له بلي خوا زیات ماهر افغانان خپل هیواد پرېږدي او ډېر کم ئې بیرته راستنیږي. ددولت دمخالفینو له خوا ترور او ګواښوونه، اختطاف، جنایي فعالیتونه، بې کاري، دبرق اوپاکو اوبو نه ستوالی، په لویو ښارونو کښې ترافیکي ګڼه ګونه،دژوند کولو له پاره کم ځایونه او یا غیري معیاري کورونه، کم معاشات او مزدوري، نا امني، سیاسي بې ثباتي، دهمسایه ممالکو مداخلې، په دولتي او غیردولتي مؤسساتو کښې خپلوي پالنه(nepotism) او داسي نور عوامل دي چي همدا اوس- اوس ئې افغانان په خاصه توګه علمي کدرونه بیا مهاجرت کولو ته مجبوره کړي دي. په افغانستان کښې دپوهنتون دپرفیسر معاش په دولتي پوهنتونونو کښې پر یوه ساعت تر دوه ډالره نه اضافه کیږي اودطب دپوهنځۍ څخه دفارغه سوي ډاکتر معاش په دولتي روغتون کښې دمیاشتي تقریباً سل ډالره دئ.دغه معاشات داساسي ضرورتونو (basic needs) له پاره هم کافي نه دئ نو څکه مسلکي کدرونه جرمني، استرالیا، کاناډا، دامریکا متحده ایالاتو او دعربو متحده اماراتو ته مهاجرت کوي او اکثره ئې هورې داسي کارونه کوي چي ددوی دمسلک سره مطابقت نه لري. دافغانستان دولت او خصوصي سیکتور دمثال په توګه یو برقي انجینر او نلداوان دبنګله دېش او انډیا څخه په خورا لوړ قیمت واردوي. دافغانستان دمکاتبو او پوهنتونو نصاب دوظیفو دمارکېټ سره چنداني عملي اړخ نه لري نو څکه ډېر افغانان نورو هیوادونو ته ځي او هلته دخدماتو په سیکتور کښې مزدوري کوي. دافغان مهاجرینو دبیرته راستانه کېدو له پاره دافغانستان دولت، نړۍ واله ټولنه او دامریکا متحده ایالات باید دپورته یاد سوو مشکلاتو له پاره په ګډه کار وکړي که داسي ونه سي نو نور مسلکي کدرونه به هم له افغانستان ولاړسي چي لړۍ ئې همدا اوس دوام لري.

شرقي اسيا Eastern Asia:

چين:

دملي ناخالصو توليداتو دچټکي ودي سره- سره، چين ددماغونو له پرواز سره مخ دئ. ټول هغه چينايان چي په چين کښي دکاله يولک و شل زره يان(120,000 yuan) يا اوولس زره، شپږ سوه، پنځوس ($17,650) امريکايي ډالر ترلاسه کوي، غواړي چي مهاجرت وکړي.

په چينايانو کښي غربي ممالکو ته دمهاجرت کولو ميلان ورځ په ورځ زياتيږي. په ۲۰۰۷ کښي پنځه شپېته زره (65,000) چينايانو په امريکا، پنځه ويش زرو(25,000) په کاناډا او پنځلس زرو(15,000) په استراليا کښي ددايمي اوسېدني حق ترلاسه کړ. دچين څخه تلوونکي مهاجر اکثر دمنځنۍ طبقې (middle-class background) مسلکي او ماهر کسان دي چي دچين داقتصاد په جوړولو کښي دملا دتير غوندي برخه لري. چين په دنيا کښي تر ټول بد دماغونو دپرواز سره مخ دئ ځکه چي په هرو هغو لسو شاګردانو/محصلينو کښي چي دهيواد دباندي زده کړي کوي، اووه کسه ئې هيڅکله بيرته خپل هيواد ته نه ستنيږي.

دماغونو پرواز اکثره وخت پردوو ډولونو پېښيږي. اول، هغه روشنفکران، ماهران او مسلکي کسان چي دمختلفو عواملو او دلايلو له مخي خپل هيواد پرېږدي. دوهم، هغه محصلين چي دباندي زده کړي وکړي او بيا خپل هيواد ته نه ستانه کيږي. چين ددماغونو ددواړو ډوله پروازونو سره مخ دئ خو دوهم ډول ئې تر اول ډول په چين کښي زيات مشهور او عام دئ. ديوويشتمي پېړۍ په پيل کښي، چين خارج ته محصلين واستول چي پرمختللي مهارتونه او پوهه ترلاسه کړي او وکولاسي چي چين ديرغل او فقر څخه وساتي خو دفراغت څخه ورسته ډېر محصلين چين ته ولاړل او زيات ئې بيا په خارجي هيوادونو کښي پاته سول. د ۱۹۵۰ کلنو څخه بياتر ۱۹۷۰ کلنو پوري په چين کښي سياسي بې ثباتي وه، ددې بې ثباتي په نتيجه کښي ډېر چينايان مايوسه سول او باندني هيوادونو ته ئې مهاجرت وکړ.

باثباته اقتصادي ودي(steady economic growth) دچين ملي ناخالص توليدات او سړی سر عايد اضافه کړی دئ، نو ځکه ډېر چينايي مور وپلار خپل اولادونه دزده کړو او ژوند کولو له پاره خارج ته استوي . ډېر چينايان که وکولای سي چي په خارج کښي يوه ښه وظيفه پيداکړي، بيرته خپل کور ته نه ستنيږي. شتمني چينايي کورنۍ علاقه لري چي دښه ژوند کولوله پاره دچين

دباندي ژوند وکړي. لاندي جدول دچينايي محصلينو دمهاجرت کال، دمهاجر سوي محصلينو او دبيرته راستنېدونکو تعداد او فيصدي ښئي:

جدول: دچين دبيرته راستنېدونکو محصلينو فيصدي

کال	بهر ته دلېږدول سوو محصلينو تعداد	دبيرته راستنېدونکو محصلينو تعداد	فيصدي
1978	860	248	**28.84**
1979	1777	231	**18.16**
1980	2124	162	**13.46**
1981	2922	1143	**23.22**
1982	2326	2116	**38.96**
1983	2633	2303	**49.07**
1984	3073	2290	**54.04**
1985	4888	1424	**48.13**
1986	4676	1388	**44.72**
1987	4703	1605	**43.06**
1988	3786	3000	**47.12**
1989	3329	1753	**47.61**
1990	2950	1593	**48.08**
1991	2900	2069	**49.65**
1992	6540	3611	**50.39**
1993	10742	5128	**49.92**
1994	19071	4230	**43.25**
1995	20381	5750	**40.17**
1996	20905	6570	**38.66**
1997	22410	7130	**37.58**
1998	17622	7379	**38.05**
1999	23749	7748	**37.36**
2000	38989	9121	**34.92**
2001	83973	12243	**29.36**
2002	125179	17945	**25.01**

23.34	20152	117307	2003
23.03	24726	114682	2004
24.02	34987	118515	2005
25.09	42000	134000	2006

پورته جدول د ۱۹۷۸ څخه تر ۲۰۰۲ پوري دچينايي محصلينو په بهر کښي داوسېدولو دميلان زياتوالی ښئي خو هغه محصلين چي بيرته خپل هيواد ته ستانه سوي دي، تعداد ئې زيات سوی دئ مګر په مجموع کښي دبيرته راستنېدونکو فيصدي لږ سوې ده.

تايوان:

تايوان دېر کلنو راهيسي ددماغونو له پرواز سره مخ دئ. ډېرو هغه تايواني انجينرانو چي په خپل کور کښي به ئې ليسانس کړی ؤ، دلوړو زده کړه او پي ايچ ډي (PhD) له پاره به دامريکا متحده ايالاتو ته تلل، کله چي به ئې تعليم پوره سو، هوري به پسي پاته سول. دتايواني انجيرانو دغه کار دهيواد دمايکرو الکټرونيک صنعت غوسه وپارول او دانتيجه ئې ورکړه چي د۲۰۱۳ راهيسي تايوانيان دزده کړو دبشپړېدو څخه وروسته بيرته خپل هيواد ته ستنيږي.

استراليا:

دپاسفيک جزيرې(Pacific Islands)

دپاسفيک ډېري جزيرې چي انګلستان تر ۱۹۲۰ او ۱۹۹۰ کلنو پوري مستعمره کړي وې، اوسېدونکو ئې استراليا او نيو زيلاند ته مهاجرت کړی ؤ. دمستعمرو دختمدېدو څخه وروسته، په فيجي(Fiji) ټونګا(Tonga)، او ساموا(Samoa) کښي ددماغونو پرواز ډېر کم واقع سوی دئ. دپاسفيک هغه جزيرې لکه تاحيتي(Tahiti) چي فرانسې مستعمره کړي وې او يا دامريکا متحده ايالاتو ورباندي تسلط درلود، اوسېدونکو ئې فرانسې، دامريکا متحده ايالاتو او کاناډا ته مهاجرت وکړ.

نيو زيلاند:

د ۱۹۹۰ کلنو په جريان کښي به هر کال دېرش زره(30,000) نيوزيلانډيانو مهاجرت کاوه. په ۲۰۰۵ کښي داقتصادي همکارۍ او انکشاف مؤسسې (Organization for Economic Co-

operation and Development OECD) يو راپور خپور کړ، په دې راپور کښې ليکل سوي وه چې ځلرويش عشاريه دوه(۲،۲۴)فيصده نيو زېلانديان دهيواد دباندې په خاصه توګه په استرالیا کښې مېشت دي . په ۲۰۰۷ کښې ځلرويشت زره (24,000) نورو نيو زېلانديانو استرالیا ته مهاجرت وکړ. د ۲۰۰۸ کال په انتخاباتي کمپاين کښې ملي ګوند/ نېشنل پارټي (National Party) په خپل کېمپاين کښې دکار ګر ګوند (Labour Party) چې پرواک ؤ، ناتوانايي په ګوته کول چې نه سي کولاي نيو زيلاندي کارګران او کارمندان دهيواد دننه وساتي. ملي ګوند دسړک پرغاړه پر ولاړو لوحو باندې ليکلي ول چې:"Wave goodbye to higher taxes, not your loved ones" يعني دخپلو خواخوږ دخداي په اماني پرځاى، لوړ ټکس اخيستلو ته خداى په اماني ووايا ست. ملي ګوند په دغه ډول سره انتخابات وګټل. ځلور کاله وروسته، دنيوزېلاندي کارمندانو مهاجرت تر پخوا پسې شديد سو، په ۲۰۱۲ کښې درو پنځوس زرو (53,000) نيوزېلانديانو دخپل هيواد ځخه مهاجرت وکړ. دنيو زيلاند صدراعظم جان کي (John Key) نړۍ وال مالي بحران (global financial crisis) دنيوزېلانديانو ددماغونو دپرواز سبب وبلئ. د جان کي دحکومت له پيل يعني ۲۰۰۸ ځخه بيا تر ډيسمبر ۲۰۱۲ پوري يو لک و اويازره (170,000) نيو زېلانديانو استرالیا ته مهاجرت کړی دئ. که له يوې خوا نيو زېلاند خپل ماهران له لاسه ورکوي خو له بله اړخه بيا بيرته دخپل نفوس ديوفيصد په اندازه مسلکي کسان له خارجه تر لاسه کوي.

شمالي امریکا North America :

کاناډا:

په ۱۹۲۰ کلنو کښې د کاناډا تر شل فیصده(۲۰٪) ډېر انجینرانو او او ساینس پوهانو د امریکا متحده ایالاتو ته مهاجرت کاوه. د ۱۹۶۰ څخه بیا تر ۱۹۷۹ پورې اوولس زره (17,000) انجینرانو او ساینس پوهانو امریکا ته مهاجرسوي ول خو په۱۹۵۱ دتخنیکي کسانو دمهاجرت فیصدي له اوویش فیصده(27%) څخه لس فیصده (۱۰%) ته او په ۱۹۲۷ کښې پنځه فیصده(۵٪) ته کښته سوه.د امریکا متحده ایالاتو ته د کاناډایانو ددماغونو پروازد کاناډا یوه داخلي سیاسي موضوع ده.پر عوایدو باندې زیات ټکس(income tax) اخیستل په کاناډا کښې ددماغونو پروازپېښ کړی دئ په داسي حال کښې چې په امریکا کښې د سافټ وېر، دهوایي جهازونو، دروغتیا او ساتیرې په سیکتورونو کښې معاش لوړ او ټکس لږ دئ. ځیني نورپوهان بیا وایي چې په کاناډا کښې پر تحقیق (research funding) باندې دبودیجې کموالی او د امریکا په متحده ایالاتو کښې دمختلفو وظیفو امکاناتو، کاناډا ددماغونو دپرواز سره مخ کړې ده. کاناډا په ۱۹۹۰ کلنو کښې خپل ځیني ماهر کسان د امریکا پر متحده ایالاتو بایلل خو په مقابل کښې ئې بیرته له دباندې ډېر مسلکي کدرونه تر لاسه کړه، اوس کاناډا ددغو مسلکي کدرونو له استعدادونو او تجربو څخه خوند اخلي خو ځیني وخت بیا کاناډایان دباندني مسلکي کسانو سره تبعیض کوي او دکښته معاش کارځایونو ته ئې ورټېله کوي.

دکاناډا غزېدونکي اقتصاد (resilient economy) پیاوړي داخلي مارکېټ، دغوښتنو او معیارونو سره برابر ژوند او په ډېرو سیکتورونو کښې د مناسب معاش/مزدوري ، په کاناډا کښې ددماغونو دپروازپدیده پای ته رسولې ده. دکاناډا اقتصادي کامیابي اوس ځینو خاصو مسلکي امریکایانو ته لا دمهاجرت لاره هواره کړې ده. دغیري واقعي شواهدو (Anecdotal evidence) له مخي، د ۲۰۰۱ د سیپتمبر د یوولسمي نېټي دپیښې څخه وروسته، د امریکا په امنیتي اقداماتو (US security measures) کښې کوم خاص دپام وړ تغیر نه دئ راغلي، همدا علت دئ چې اوس امریکایان کاناډا ته مهاجرت کوي.

دامریکا متحده ایالات:

دامریکا متحده ایالات په عمومي توګه ددماغونو له پرواز سره مخ نه دي ځکه چي په زرو (1,000) تعليم يافته کسانو کښي د مهاجرت فيصدي صفر عشاريه اووه (0.7) شمېرل سوې ده. دامريکا متحده ايالات دکليوالي سيمو دکم نفوس په ستونزه اخته دي ځکه چي ډېر تعليم يافته کليوالي/صحرايي ځوانان ښاري يا نيمه ښاري سيمو (suburban areas) ته کوچ کوي چي پرکليوالي ټولنو باندي ئې منفي تاثير کړی دئ. دامريکا دمسه چوسيټس دتکنالوژۍ دانستيټيوټ(Massachusetts Institute of Technology) يو غړی وايي چي "We educate them, but then we don't make it easy for them to stay" موږ صحرايي ځوانان تعليم يافته کوو خو زموږ دپاره دا ستونزمنه ده چي دوی په کليوالي سيمو کښي پاته کړو.

لاتين امريكا Latin America :

دلاتين امريکا څخه په پېړخر مسلکي کسان مهاجرت کوي چي اکثره ئې ډاکټران، معماران او انجينران دي. دغو علمي کدرونو خپل مقصد ځای دامريکا متحده ايالات ټاکلي دي. کله چي دامريکا متحده ايالاتو ته ورسيږي نو هورې داسي کارونو ته لاس ورواچوي چي ددوی دمسلک سره هيڅ سره نه خوري، دغه دلاتين امريکا له پاره ددماغونو پرواز دئ، خو دنړۍ له پاره ددماغونوضايع (brain waste) بلل کيږي. داچي په ځينو لاتين امريکايي ولسونو کښي دشاګردانو نوم ثبتوونه په طبي مکتبونه کښي ډېره ده، علت ئې همدا دئ چي اکثره ډاکټران دلاتين امريکا څخه پرواز کوي. د ۲۰۰۰ کال يوه څېړنه ښئي چي لاتين امريکايي هيوادونو خورا ډېر مسلکي کدرونو له لاسه ورکړي چي فيصدي ئې لاندي ښوول سوې ده:

هيواد	دعلمي/مسلکي کدرونو دمهاجرت فيصدي
ارجنټينا	2.9%
برازيل	3.3%
چيلي	5.3%
کولمبيا	11.0%
اکواډور	10.9%

مکسيکو	14.3%[140]

کيوبا Cuba

په ۱۹۹۷ کښې دکيوبا چارواکو ادعا وکړه چي يو دپرش زره (۳۱۰۰۰) کيوبايي ډاکټران دنړۍ په يو شپېتو(۲۱) ممالکو کښې خپاره دي. دکيوبا شل زره (۲۰۰۰۰) ډاکټران په وينزيوېلا کښې دورځي د يولک (۱۰۰۰۰۰) بېلره تيلو په تبادله په کار اخته دي. هغه کيوبايان چي دخپل دولت له خوا ورته په وينزيوېلا کښې دکار کولو اجازه ورکول سوې ده او هيواد ته پيسې استوي، ددماغونو په پرواز کښې نه شمېرل کيږي.

کارابين Caribbean :

دکارابين جزيرې زيات تعداد ماهر کارمندان له لاسه ورکوي. ددغو جزيرو څخه تقريباً دېرش فيصده (30%) کاري ځواک دخپلو هيوادونو څخه تللی دئ او اتيا فيصده (80%) دسوري نېم (Suriname)هايتي(Haiti) ګريناډا(Grenada) او ګويانا (Guyana)دجزيرو اوسېدونکي چي ديوهنتونونو څخه فارغه سوي دي دامريکا متحده ايالاتو ته ئې مهاجرت کړی دئ. دجاميکنس (Jamaicans) اکثره اوسېدونکي دهيواد دباندي اوسيږي. ويل کيږي چي ددغو ولسونو مهاجرسوي مسلکي کدرونه خپل هيواد ته پيسې (remittances) استوي. هغه پيسې چي دجاميکنس مسلکي کدرونه خپل هيوادته له دباندي استوي، دياد هيواد دملي خالصو توليداتو (GNP) اتلس فيصده (18%) جوړوي. ددغو جزيرو په اړه چي خپلو هيوادونو ته پيسې استوي دغه سوال رامنځ ته کيږي چي ايا دغه ميلان(trend) ددماغونو پرواز ويل کيږي او که يا؟

ددماغونو دپرواز دمخنيوي لاري(Preventative measures)

استعدادونه ديوهيواد په انکشاف کښې خورا مهمه ونډه لري. دهغه هيواد اقتصاد ښه پرمختګ کوي چي نړۍ وال ماهرين او مسلکيان لري نسبت وهغه ته چي نه ئې لري. ډېرو هيوادونو دماهرو کارمندانو او علمي کدرونو دساتلو له پاره راز-راز پاليسۍ جوړي کړي دي. دمثال په توګه، دافريقا دصحت سيکتور ددماغونو له سخت پرواز سره مخ دئ، دمخنيوي له پاره ئې افريقايي دولتونو مختلف پروګرامونو وړاندي او پلي کړي دي. دکويټ خلګ وايي چي دکويټ ددماغونو

دپرواز دمخنیوي له پاره باید امنیت او امید ته کار وسي ځکه چي کویټیان دخپل هیواد پر راتلوونکي وختونو باندي باور نه لري، افغانانو ته هم ورته ناروغي ورپېښه ده. چین داستعدادونو دساتلو او غوړېدلو(flourish) له پاره دژوند کولو عادي او ازاده فضااو میکانیزم رامنځ ته کوي. انډیا که څه هم ددماغونو له پرواز سره مخ ده خو تراوسه ئې کوم پرواګرام او پالیسي نه ده جوړه کړې ځکه چي انډیا په دې باور ده چي دانډیا څخه دباندي علمي کدرونو به دانډیا دراتلوونکي له پاره ښه کار وکړي. جرمنیانو د (GAIN) یا (حصول) په نوم یو دولتي ابتکار کړی دئ چي له مخي ئې هغه جرمنیان چي دباندي ژوند کوي خپلو کورونو ته ورستانه کوي. نور ممالک لکه سویټزرلېنډ ، استریا (Austria) او فرانسه هم جرمني ته ورته پروګرامونه لري.

ددماغونو پرواز دمهارتونو کمښت رامنځ ته کوي او دپانګي اچووني (investment) پربایللو دلالت کوي. ددماغونودپروازدمخنیوي له پاره هیوادونه باید په محلي مارکېټونو کښي اصلاحات راولي. تجربو ښوولې ده چي ددماغونو دمخنیوي له پاره ترټولو ښه حل لار داده چي خپلو مسلکي کدرونو ته امتیاز ورکول سي چي په خپل کور کښي پاته سي خودبې کارۍ دکمولو یوه لاره هم داده چي یو هیواد خپلو اوسېدونکو ته ددباندي کارکولو له پاره اجازه ورکړي. دلته سوال رامنځ ته کیږي چي ایا ددماغونوپرواز ښه دئ او که بد؟ دا دیو هیواد په اقتصادي حالت پوري اړه لري چي ددماغونو پرواز ته اجازه ورکوي او که یا.

ددماغونو دپرواز (brain drain) متضاد حالت ددماغونو حصول(brain gain) دئ. ددماغونو دحصول له مخي، دولتونه کوښښ کوي چي هم خپل علمي او مسلکي کدرونه هم وساتي او هم له نورو هیوادونو څخه دغسي شخصیتونه ترلاسه کړي، چي یوښه مثال ئې کاناډا ده. په ۲۰۰۳ کښي انګلستان د ولفسن فاونډېشن(Wolfson Foundation) په همکارۍ دشلو میلیونه پاونډو(20 million) په ارزښت یو پنځه کلن تحقیقي(research) پرواګرام تاسیس کړ. دپروګرام هدف داودئ چي فردېس انګلېسي ساینس پوهان له نوروهیوادونو څخه بیرته خپل هیواد ته ستانه اودراتلوونکي برتانوي ځوانانو دمهاجرت لړۍ ودروي.

په عمومي توګه پرمختلوونکي هیوادونه(developing countries) ددماغونو له پرواز څخه کړیږي ځکه چي ددغه هیوادونو څخه علمي کدرونه وزي او بیا ډېر لږ اوسېدونکي بیرته خپلو

هیوادونو ته هغه مهال ستنیږي چي ښه خوړین سوي وي. د پرمختلوونکو هیوادونو ځیني مسلکي کسان په نورو هیوادونو کښبي دمسلک مربوط کارونه هم نه سي پیدا کولای، اکثره ئې دخدماتو په سیکتور(service industry) کښبي کار شروع کړي چي ددوی دمسلک سره هیڅ برابر نه وي، کله چي خپل هیواد ته بیرته ستنیږي، هغه مهارتونه چي دوی مخکي درلودل، له یاده ئې وتلي اویا په مارکېټ کښبي تقاضا نه لري ځکه چي زاړه او تروخت تېر سوي وي. دغه حالت ته نو بیا ددماغونو ضایع (brain waste) ویل کیږي چي ددولتونو له پاره یو بل رنځ دئ او باید مخنیوی ئې وکړي. افغانان هم په دغه رنځ اخته دي، علمي کدرونه ئې په غرب او نوره دنیا کښبي داسي کارونه کوي چي ددوی دمسلک خلاف دي.

ددماغوند دپرواز گټې The advantages of the brain drain :

ددماغونو پرواز دتعلیم له سیکتور څخه دبشري منابعو(human resources) صادرولو ته وایي چي دهیوادونو په جوړولو کښبي دپیسو دچاپولو دماشین غونډي ونډه لري. دبهرني علمي کدرونو مهاجرت دامریکا دمتحده ایالاتو په اقتصاد کښبي دکاله د اووه بیلیونه امریکایي ډالرو مرسته کوي. ددماغونو پرواز داصلي ټاټوبي (country of origin) او کوربه هیواد (hosting country)دواړو له پاره (دوې اړخیزي)گټي لري: هغه هیوادونه چي له دباندي مسلکي کدرونه ترلاسه کوي، دبشري ځواک (labour fore) خلا ډکوي. هغه هیواد چي وګړي ئې نورو هیوادونو ته مهاجرت کوي، خپلو هیوادونو ته پیسې (remittances) استوي چي په نتیجه کښبي ددواړوهیوادونو اقتصادي انکشاف کوي. داصلي ټاټوبي اوسېدونکي چي خپلو هیوادونو ته پیسې استوي، دا په حقیقت کښبي دخپلو وطنوالو له پاره دلوړو زده کړو تقاضا نوره هم اوچتوي او دڅوند کولو معیار اصلاح کوي.

بله گټه ئې داده چي هرهیواد نه سي کولای چي دخپلو علمي او مسلکي کدرونو څخه دمختلفو عواملو له مخي ښه استفاده وکړي، نوددغسي هیوادونو دوګړو او دولت له پاره ښه ترا داده چي علمي کدرونه ئې نورو هیوادونو ته مهاجرت وکړي او خپلو هیوادونو ته پیسې واستوي. کله چي مهاجرسوي مسلکیان/علمي کدرونه خپلوهیوادونه ته ستانه کیږي، شاید دوی له ځانونه سره نوي مهارتونه او پوهه هم خپلو هیوادونو ته ور وړي. په ۲۰۱۱ کښبي په ټول نړۍ کښبي دمهاجر کارمندانو هغه پیسې چي خپلو هیوادونو ته ئې استولي وې، درې سوه، دواویا بیلیونه(۳۷۲)

امریکایي ډالر تخمین سوي دي چي په دې جمه کښي یوازي مکسیکو او فلیپین په یاد کال کښي څلرویش بیلیونه(۲۴) امریکایي ډالر دخپلو مهاجر کارمندانو څخه تر لاسه کړي دي.

ددماغونو دپرواز منفي نتایجNegative consequences of the brain drain:

ددماغونو دپرواز ګټې پورته یادي سوې خو تاوانونه ئې دخپل سرلیک او ماهیت څخه په څرګند ډول معلومیږي. ددماغونو دپرواز لومړی تاوان دادئ چي یو هیواد خپلې هغه بشري منابع له لاسه ورکوي چي دټولني او اقتصاد له پاره په مجموع کښي ډېري مهمي دي. هغو هیوادونو چي ددماغونو پرواز ئې ګټور بللی دئ، په حقیقت کښي دټولني پرځای دافرادو رفا په نظر کښي نیسي اوددماغونو پرواز همداسي ماهیت لري چي ترټولني ئې افرادو ته ګټه رسیږي. په غیري مساوي توګه دمهارتونو او پوهي وېشل هم داصلي او هم دکوربه هیواد داقتصاد له پاره زیانونه لري. هغه ماهر کسان چي تر اوږد مهاجرت وروسته خپلو کورونو ته ستانه سي، نو دخپلو وطنوالو له خوا ورته دباندني کس په نظر کتل کیږي چي دا یوډول رواني ستونزي جوړوي. زیات ماهر کسان کولای سي چي دخپلو هیوادونو څخه خپلي کورنۍ هم له یوځه وخت وروسته له ځانه سره یو ځای کړي، ددې نتیجه داده چي دوی بیا نور خپلو هیوادونو ته پیسې نه استوي، دا نو داسی تاوان دئ چي هم کدر له لاسه ورکول سو او هم ئې پیسې.

ضميمې:

په ۲۰۰۵ کښې پر تحقيق او انکشاف باندې د لسو هيوادونو مصارف

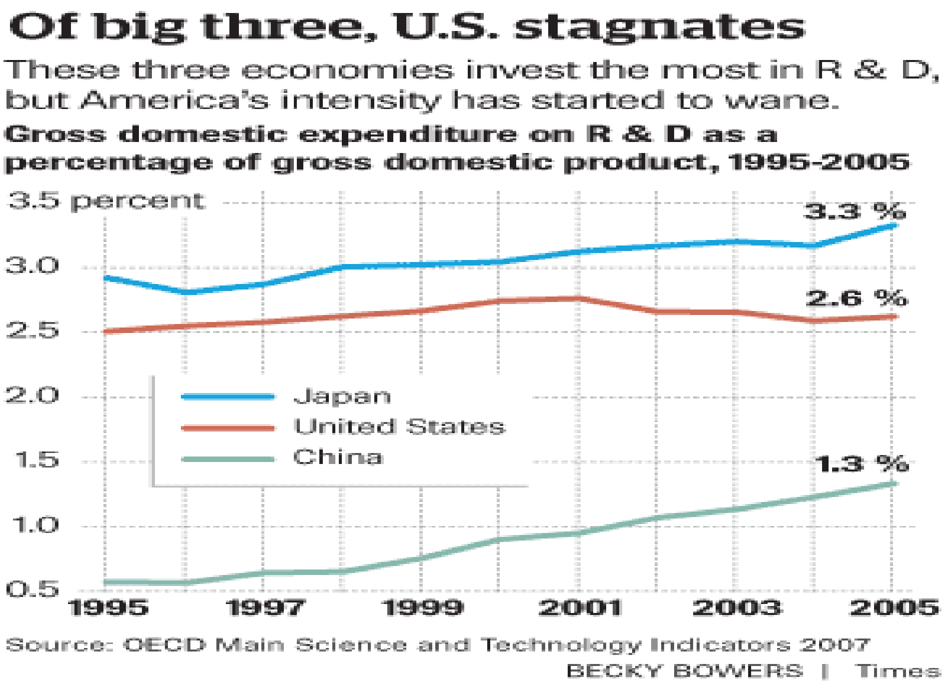

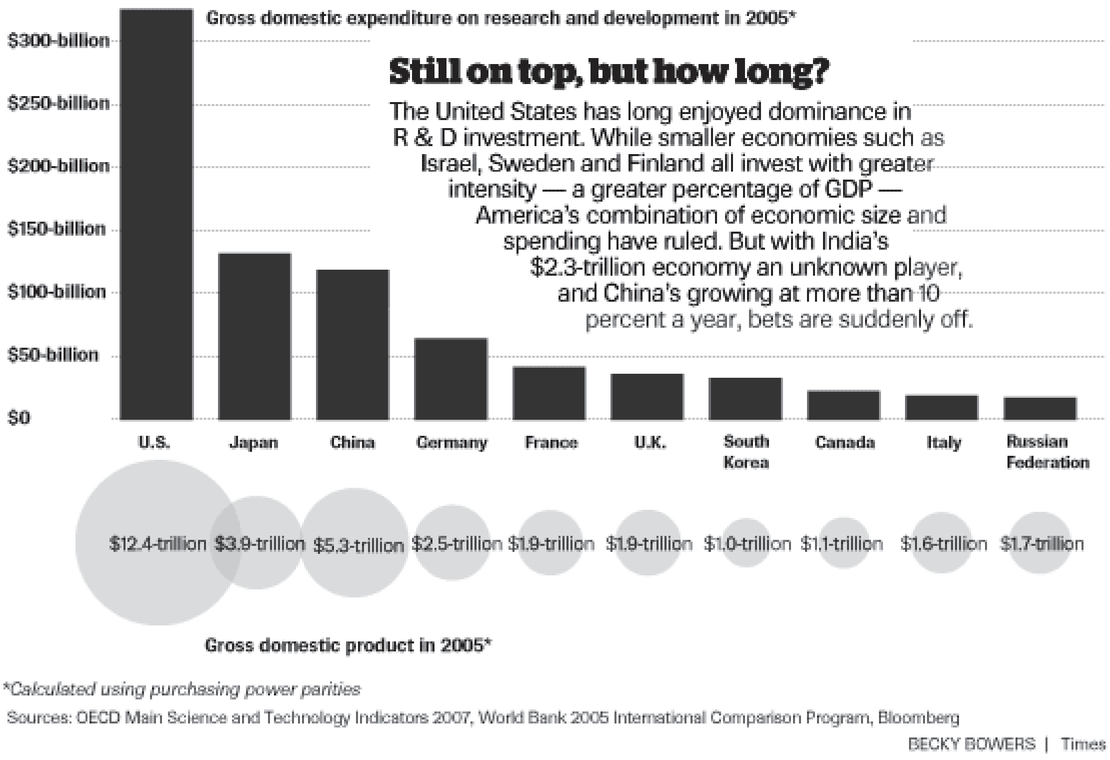

شماره	هیواد	2000	2010	2012	2050 تخیمن
1	چین	1,268,853,362	1,330,141,295	**1,343,239,923**	**1,303,723,332**
2	هندوستان	1,004,124,224	1,173,108,018	**1,205,073,612**	**1,656,553,632**
3	دامریکا متحده ایالات	282,338,631	310,232,863	**313,847,465**	**439,010,253**
4	اندونیزیا	213,829,469	242,968,342	**248,645,008**	**313,020,847**
5	برازیل	176,319,621	201,103,330	**193,946,886**	**260,692,493**
6	پاکستان	146,404,914	184,404,791	**190,291,129**	**276,428,758**
7	ناجیریا	123,178,818	152,217,341	**170,123,740**	**264,262,405**
8	بنګله دېش	130,406,594	156,118,464	**161,083,804**	**233,587,279**
9	روسیه	146,709,971	139,390,205	**142,517,670**	**109,187,353**
10	جاپان	126,729,223	126,804,433	**127,368,088**	**93,673,826**
دلسو هیوادونو مجموعه		3,618,894,827	4,016,489,082	**4,096,137,325**	**4,950,140,178**
دنړۍ نور هیوادونه		2,466,012,769	2,829,120,878	**2,921,709,597**	**4,306,202,522**
دټول نړۍ نفوس		6,084,907,596	6,845,609,960	**7,017,846,922**	**9,256,342,700**
منبع	**http://www.internetworldstats.com/stats8.htm**				

دنړۍ لس شتمن هیوادونه Top 10 Richest Countries in the World				
شماره	هیواد	پلازمېنه	کرنسي	ملي نا خالص توليدات (سړي سر) په ډالر
1	قطر	دوهه	قطري ريال	102,768.69
2	لکسیمبورګ	لکسیمبورګ	ایرو	80,679.06
3	سینګاپور	سینګاپور	سینګاپوري ډالر	60,883.33
4	ناروي	اوسلو	نارويژي کرون	55,264.45
5	بروني داروسلام	بندر سيري بيګوان	بروني ډالر	50,526.35
6	دامريکا متحده ايالات	واشنګټن ډي سي	امريکايي ډالر	49,802.15
7	دعربو متحده امارات	ابُوظبي	درهم	48,992.47
8	سویټزرلنډ	بیرني	سويس فراک	45,285.8
9	کويټ	کويټ ښار	کويټي دينار	43,846.72
10	استریا	وينا	ایرو	42,477.49
منبع	http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-richest-countries-map.html			
يادابنت:	مختلف ويب سايټونه مختلف معلومات او حصايه وړاندي کوي.			

دنړۍ لس فقیر هیوادونه		
شماره	هیواد	سړي سرملي ناخالص تولید په ډالر Per Capita GDP 2011
۱	کانګو	348
۲	لایبریا	456
۳	زیمبابې	487
۴	بروندي	615
۵	ایریتیریا	735
۶	دمرکزي افریقا جمهوریت	768
۷	نایجر	771
۸	سایرالیون	849
۹	ملاوي	860
۱۰	توګو	899
منبع		http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-poorest-countries-map.html

ماخذونه:

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Brain_drain
2. http://www.tutor2u.net/blog/index.php/economics/comments/unit-2-macro-portugals-brain-drain
3. Ntagwirumugara Etienne, PhD,Coordinator RwEdNet & Professor at Kigali Institute of Science and Technology, RWANDA*14-18 May 2012*
4. http://skills.oecd.org/hotissues/braindrain.html
5. http://www.unhcr.org/pages/49e486eb6.html

د لراوبر برېښنايي کتابتون

قدرمنو لوستونکو !

تاسو کولاۍ سئ د لراوبر ویبپاڼي په برېښنايي کتابتون کي زيات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفريحي وخت کي مطالعه کړئ .

د لراوبر انلاين کتابتون ستاسو لپاره د لاندينيو موضوعګانو اړوند آثار پر ليکه کوي :

- **اسلام او مذهب**
- **ساينس او تخنيک**
- **سپورټ او روغتيا**
- **تاريخ او سياست**
- **هنر او ادبيات**
- **دماشومانو لپاره**
- **بېلابېل آثار**

www.Larawbar.net/library